

OSEMBER

Kortársai

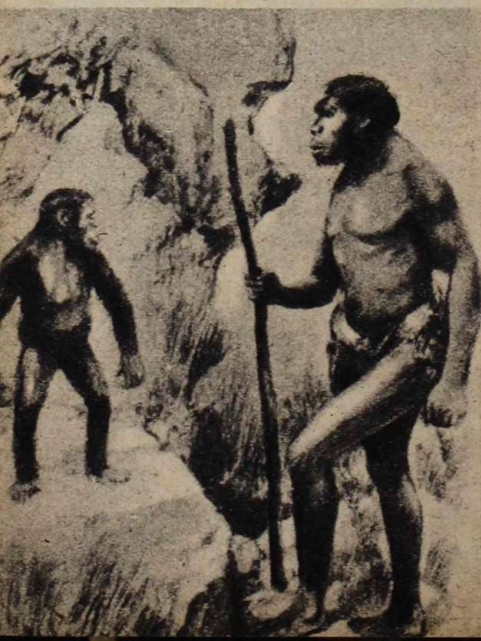
Gondolatban szállunk vissza egy kicsit a földtörténeti múltba, repülünk az idő szárnyain visszafelé jó pár tízezer évet. Indulásunkkor a már erősen tél felé hajló őszi nap sugarai huncutan kacagnak felénk, jó utat kívánva. Legtöbbünkön meleg télikabát feszül, de itt-ott előtűnik a hátizsákból egy-egy termosz piros kupakja is, amint csalogatóan mutogatja magát — bizony, még nagy szükség lehet rá.

Gyorsan telnek a másodpercek, az emberi történelem filmkockái pillanatok alatt vesznek tova a végtelenségbe. Alighogy elindultunk, máris megáll velünk a gép. Megérkezésünk jeléül megcsapja arcunkat a vidék fagyos levegője. Ez itt

A BÜKKI TÁJ.

Alig ismerünk rá. Bizony, itt már beköszöntött a kemény tél, gondoljuk az első pillanatban. A sziklák szélvédett zugában gyűlik össze a társaság, ahonnan a közeli barlang bejáratára esik jó kilátás. A barlang mélyén ropogó tűz piros világa hívogat, a távoli völgy gyér erdeiből és fűves, helyenkint hóborította pusztáiról félelmetes állathangok hallatszanak.

Az afrikai embermajom (balra) és a rhodesiai ősember

Látom, sokan kezüket dörzsölve a szokatlan hidegben, vágyakozó pillantásokat vetnek a barlangban lobogó tűz felé. Vigyázat, ne felejtsük el: nem békés sítúrara, hanem az ősemberek és kortársaink világát jöttünk megfigyelni. Látom, hogy erősen izgatja társaimat a szokatlan környezet s egyik-másik már nem is tudja megállni, hogy ne kérdezzen valamit.

MIÉRT VAN ITT ILYEN HIDEG?

— szól az egyik megborzongva, miközben jót húz a gőzölgő kulacs-rejtette italból.

— Nézzetek jól körül — válaszolok a kérdésre, — mi most a jégkorszak kellős közepére pottyantunk. Európa, Ázsia, Amerika északi felének legnagyobb részét hatalmas jégtakaró borítja, mely Európának, körülbelül a közepéig lehúzódik. A Kárpátok és az Alpok hóborította csúcsait és völgyeit hatalmas gleccserek szántják keresztül-kasul. De már jóval a Kárpátok koszorúja fölött végetér a „fehér halál” birodalma és a Kárpátmedence s ebben hazánk területe ennek a nagy belföldi jégtakarónak a peremén fekszik. Így már megértitek, honnan e metsző hideg.

De figyeljetek csak! Mozgást látok a barlang körül. S valóban vagy

KÉT TUCAT TORZONBORZ ALAK,

durván összetakolt bőrgúnyában, kezükben kezdetleges fegyverekkel, fűtykösökkel megindulnak a völgy irányában. Jelt adok a társaságnak és mi is elindulunk lassan, lopakodva az eltűntek után. Éppen idejében érkezünk, hogy eleinket tanácskozás közben megfigyelhessük. Jóformán még ki sem fujtuk magunkat, amikor fűlsiketítő trombitálás hallatszik a közeli erdőcske ritkásából. Na, most látunk majd valamit, fiúk,

A staruntai gyapjas-orrszarvú hullájának előlő jele. A hullát a földi viasz teljesen épen konzerválta. A koponya hossza 80 cm, előlő szarvának hossza 24 cm

csak vigyázat, maradjunk tisztas távolban a jövőendő csatatértől, intem társaimat. Alig hogy tovasuhannak szavaim, egy fantasztikus hűskolosszus törtet elő a fák közül. Látom, sokakon borzongás fut végig körülöttem, de a kíváncsiság így is felülkerekedik bennünk. Mi ez, mi ez? — tudnunk felém a kérdések.

A MAMMUTOT LÁTJUK MAGUNK ELŐTT

— felelek gyorsan — a ma is élő elefántok egy, a jégkorszakban kihalt közeli rokonát. Hatalmas termeteről, bozontos, sötétbarna, szőrös külsejéről ti is láthatjátok, hogy sokkal félelmetesebb állat, mint a mi állatkertjeinkben látható elefántok. Hatalmas termete mellett igen jellegzetes rajta a hideg elleni védekezést szolgáló szőrruha. Bizonyára hallottatok már a Szibériában jégbe-fagyva talált mammut-leletekről, azt hiszem azonban, nem árt emlékezetekbe idéznem így is néhány adatot, hogy kellőképpen értékelni tudjátok az előttek álló szörnyeteget.

A Szibériában talált mammut lábának hossza talpától a térdéig 1.24 m, súlya pedig kb. 160 kg. Combjai pedig 1.30 m hosszúak. Bár meg kell jegyezni, hogy a szibériai mammut kisebb volt hazánkbeli kortársánál.

De hadd szolgáljak ezzel

A tundrák királya, a mammut

kapcsolatban még egynehány adattal.

A SZIBÉRIAI MAMMUTOK

agyarának súlya 40–80 kg között ingadozik. Ismerünk olyan megcsontkított agyart is, melynek a hosszúsága 3.74 m, súlya pedig 109 kg (egyetlen agyar).

Heverő ősbölgény. Többszínű jalfestmény az Altamira-barlangban

Már ezekből az adatokból is világosan láthatjátok, hogy a mammut összsúlya jó pár 1000 kg. Ez érthető is, ha arra gondolunk, hogy magassága 4 m körül van.

De figyeljetelek csak hátának lefutására. Az első pillantásra kivethető, hogy abból hatalmas púp magasodik ki, mely alatt — a szibériai mammut-lelet alapján megállapítható volt — mintegy 9 cm vastag szalonnaréteg helyezkedik el. Tehát a mammut a zord télvíz idején sem koplalt, mert hiszen púpjában a nyáron hatalmas hajtartalékokat raktározott fel.

Látom, szeretnétek megkérdezni, hogy mégis hány tízezer évvel ezelőtt élhettek ezek a különös állatok? Tudósaink a mammutok virágkorát kb. 180.000 évvel ezelőttre teszik, de természetesen még jóval később is élnek. Így feltételezik, hogy a szibériai mammut, mely kb. 8000 évvel

*Szarvasok. Sötétvörös falfestmény a terueli Calapúta sziklatető alól.
A természetes nagyság egyhatoda*

élte túl európai kortársait, 10.000 évvel ezelőtt halt ki.

No, de nem mesélek többet róla, mert látom, legtöbbször közületek szívesen néznek ezt a nekünk, mai embereknek szokatlan párvialdalt. De figyeljétek csak kissé kelet felé. Egy barlangnyílás torkából újabb szörnyeteg közeleg, melyet a mammut halálordítása csalt ki odujából... Jól mondtátok, valóban medveszerű alak,

A HIREK BARLANGI MEDVE,

mely ma már szintén nem él. De szerencsések van, mert e barlangi medvében egy egészen fiatal alakot csodálhattok, hiszen nagysága alig éri el a 2 métert, már pedig egy jól megtermett, „javakorabeli” barlangi medve magassága sokszor a 2.5 métert is túlhaladja. Ugyátszik, nagyon felbosszanhatta ökelmét a közeli csata zaja, mert általában csak akkor támadja meg az embert, mikor veszélyeztetve érzi kuckója biztonságát. Ha fogait jól megvizsgál-nók, láthatnánk, hogy azt inkább növényi táplálék fogyasztásra formálta ki.

De figyeljétek csak a barlangnyílás irányába. Ujra feltűnik néhány alak, köztük bizony már jól fejlett, harcias példányok is akadnak. Általában a barlangi medvék nem magánosan, hanem csoportokba verődve élnek. Ismertek olyan barlang-lelőhelyeket is, ahonnan csaknem 1000 darab került elő belőlük. Természetesen nem kell azt gondolnunk, hogy ezek mind egy időpontban éltek ott, de még így is igen tekintélyes számban uralták a barlangok sötét folyosóit.

Induljunk el most a völgy közepe felé, az erdő mellett húzódó tisztás irányába. Alighogy odaérünk, tisztas távolból egy legelésző nyáját pillantunk meg:

TARÁNSZARVASOK

Mit sem sejtve, békésen legelésznek és még-csak nem is érzik az erdőből leselkedő ve-

Futó vaddisznó. Falfestmény az Altamira-barlangban. Hossza 1.45 m

szedelmet. Ebben a pillanatban a sűrűből óvatosan egy

BARLANGI OROSZLÁN

lépked elő, a szarvasok felé szimatolva. De nem tudunk sok időt fecsérelni a jégkorszak állattkirályára, mert a völgy másik irányából csörtető, hatalmas

GYAPJAS ORRSZARVU

köti le figyelmünket. A támadás erősen megzavarja a taránszarvasok békésen legelésző együttesét és menekülésük útját keresve, futásnak erednek. De figyeljétek csak meg az orrszárvút. Tömött, rőt bundájával ez is erősen alkalmazkodott a zordra való időjáráshoz. Termete nagyságára nézve, a jégkorszaki társai körében mindjárt a mammut után következik. Koponyáján két tüllök látható, melyek közül különösen az orr csúcán ülő erősen fejlett, félelmetes fegyver. Vállá tájékán itt is megtaláljuk a mammuton észlelt zsírpúpot. Fő különbség életmód tekintetében közte és a mammut között, hogy nem csordákban tömörülve él, hanem magánosan, mondhatnám: remeteéletet folytat. A jégkorszakban a gyapjasorrszarvúak is kihaltak.

Természetesen, még

MÁS ÁLLATOK IS

éltek az ősemberlakta területeken. Itt tan-yázott az ősló, az ősvaddisznó, farkasok, hiénák, apró kis rácsálók, baglyok és egyéb madarak. Legnagyobb részüket a barlangok üledékeiben kutatták fel az őseletbúvárok, de a rekonstrukálás nehéz feladatában, a fantázián kívül, igen nagy segítséget nyújtottak az ősember barlangjaiban talált rajzok, melyek közül néhányat itt is bemutatok.

De vegyünk búcsút az ősember birodalmától és repüljünk újra a jelenbe, az ősember-világ nyújtotta érdekességekkel gazdagban.

Kopek Gábor,
a földtani brigád tagja

